Eduskunta

Liikenne- ja viestintävaliokunta

LiV@eduskunta.fi

Lausunto

20.4.2022

Lausunto Liikenne- ja viestintävaliokunnalle: VNS 1/2022 vp Ajankohtaisselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta

Huoltovarmuuskeskus (HVK) on tutustunut VNS 1/2022 vp Ajankohtaisselontekoon turvallisuusympäristön muutoksesta ja toteaa yleisenä kantanaan, että selonteko on hyvin valmisteltu ja siinä esitetyt asiakokonaisuudet ovat lähtökohtaisesti riittävän laajoja, tarpeellisia sekä hyvin perusteltuja. Selonteossa esiin tuotujen asioiden täydentämiseksi Huoltovarmuuskeskus nostaa kuitenkin esille seuraavat näkökulmat.

Yleistä

Kuten selonteossa todetaan, Suomen huoltovarmuusjärjestelmä on perustaltaan ja rakenteiltaan hyvin toimiva myös muuttuneessa toimintaympäristössä. Laajassa ja vakavassa häiriötilanteessa huoltovarmuusjärjestelmän avulla kyetään tunnistamaan tilanteen huoltovarmuusvaikutuksia sekä yhtenäisen tilannekuvan tukemana rajaamaan häiriötilan laajuutta ja lyhentämään sen kestoa. Suomella on oltava riittävä varautumisen taso ja mahdollisuuksien rajoissa myös tarvittava omavaraisuus kaikkein välttämättömimpien hyödykkeiden osalta. Muuttunut turvallisuusympäristö edellyttää arviota kokonaisvarautumisen tasosta ja laajuudesta. Materiaalisen varautumisen taso, yhteiskunnan kriittisten toimintojen suojaamisen järjestelyt ja mm. logistiikan turvaamisen toimenpiteet vaativat uudessa tilanteessa uudelleenarviointia.

Nato

Nato on ollut luonteva ja hyödyllinen yhteistyöfoorumi huoltovarmuuden alalla osana Suomen Nato-kumppanuusyhteistyötä. Naton siviilivalmiuskomitea- ja työryhmäyhteisö on ainoa kansainvälinen foorumi, jossa huoltovarmuus- ja siviilivalmiusasioita käsitellään kokonaisvaltaisesti ja osana turvallisuus- ja puolustusjärjestelmää, kuten Suomessakin. Naton suunnittelun keskiössä toki on sotilaallisen puolustuksen kannalta tarvittavien siviilivoimavarojen ja -toimintojen varmistaminen, mutta myös yhteiskunnan toimivuuden kannalta muut elintärkeät toiminnot huomioidaan Naton suunnittelussa. HVK on osallistunut aktiivisesti tähän yhteistyöhön kumppanuusyhteistyön puitteissa. Esimerkiksi Suomen kannalta elintärkeiden Itämeren merikuljetusten mahdolliset häiriöt on tarkasteltu yhdessä Itämeren alueen Nato-maiden kanssa osana Naton siviilivalmiusyhteistyötä.

Naton perussopimuksen kolmas artikla velvoittaa Naton jäsenmaita ylläpitämään omatoimisesti jatkuvaa kansallista vastustuskykyä hyökkäyksille. Tämä velvoite käsittää nykyään myös hybridiuhkia ja vaikuttamista kansallisiin elintärkeisiin toimintoihin. Velvoitteen keskiössä ovat kansalliset siviilivalmius- ja huoltovarmuusjärjestelyt ja -kyvykkyydet. Artiklan 3 velvoitteet ovat keskeinen osa Naton ylläpitämän pelotteen uskottavuutta.

Kuten selonteossa hyvin huomioidaan, Naton perussopimuksen kahdeksas artikla on myös huoltovarmuuden näkökulmasta merkittävä. Artiklan mukaan Naton jäsenmaa ei voi tehdä sitoumuksia kolmansien osapuolten kanssa, jotka menevät jäsenyyden asettamien velvoitteiden edelle. Esim. jos Natoon kuulumaton maa tekee esim. kriisiajan huoltovarmuusyhteistyöhön liittyvän sopimuksen Naton jäsenmaan kanssa, tämän sopimuksen soveltaminen on aina toissijainen mahdollisten Naton muiden jäsenmaiden samanaikaisiin tarpeisiin nähden.

Logistiikka

Selonteossa käsitellään mm. puolustusyhteistyötä Ruotsin kanssa. HVK pitää tärkeänä, että puolustuskyky ulottuu pidemmälle Itämerelle huoltovarmuuden kannalta välttämättömien (ulkomaankaupan ja muiden) merikuljetusten turvaamiseksi, myös hybridivaikuttamista vastaan. Puolustusyhteistyön rooli Ruotsin kanssa on tässä yhteydessä keskeinen. HVK kiinnittää myös huomiota tarpeeseen arvioida huoltovarmuuskriittisten kuljetusten turvaamiseen liittyvien järjestelyjen toteutettavuus.

Yhdeksi Huoltovarmuuskeskuksen tehtäväksi on laissa säädetty huoltovarmuuden kannalta elintärkeiden teknisten järjestelmien toimivuuden varmistaminen. Valtioneuvoston päätöksessä huoltovarmuuden tavoitteista toimivat

logistiset palvelut ja verkostot on tunnistettu erityisiksi painopisteiksi, mitä tulee kriittisen infrastruktuurin toimintakyvyn turvaamiseen.

Meriliikenteen häiriötilanteissa maareitti Ruotsin kautta voi osin korvata meriliikennettä. Huoltovarmuuden näkökulmasta keskeiseksi vaihtoehtoiseksi reitiksi on nähty Laurila-Tornio-Haaparanta -ratayhteys ja sen käytettävyyteen panostaminen. Reitti mm. mahdollistaa rautatieyhteyden Jäämerelle Narvikiin. Hankkeen toteutus alkaa loppuvuodesta 2022. Suurin osa töistä tehdään vuosien 2023 ja 2024 aikana.

Kyberturvallisuus

Selonteossa on tunnistettu tarve selventää kyberpuolustukseen liittyvät viranomaisvastuut ja toimivaltuudet selvennetään. Lisäksi kyberpuolustukseen liittyvän moniviranomaistoiminnan tiedonvaihto- ja yhteistoimintarakenteet määritetään ja rakennetaan. HVK yhtyy tähän näkemykseen, ja alleviivaa myös riittävän resurssoinnin tarpeen.

Kyberalalla on vakava osaajapula, mikä rajoittaa suojautumisen ja reagointikyvyn kehittämistä. Pitkällä tähtäimellä sekä kriittinen infrastruktuuri että kriittistä infrastruktuuria kyberturvallisuuden alueella tukevat viranomaiset tarvitsevat jatkuvasti lisää osaajia. Tämä edellyttää, että yhteiskunnan on panostettava perustason sekä pätevöittävään koulutukseen monipuolisesti.

Selonteossa tunnistettu tavoite kehittää EU:n puolustusteollista yhteistyötä, vähentää strategisia riippuvuuksia ja löytää ratkaisuja huoltovarmuuskysymyksiin on HVK:n mielestä kannatettava.

Kaiken kaikkiaan selonteossa tunnistetut kyberturvallisuutta vahvistavat tavoitteet nähdään kannatettavina. HVK:n käynnistämät kehitystoimenpiteet tukevat tässä tarkoitettuja tilannekuvajärjestelmiä, verkostoja ja harjoitustoimintaa.

Kriittinen infrastruktuuri

Kriittisen infrastruktuurin suojaaminen Suomessa käsittää tällä hetkellä infrastruktuurin omistajien omat, liiketoimintalähtöiset, mutta samalla vapaaehtoiset suojaustoimet ja sektorikohtaisella lainsäädännöllä asetetut kriittisen toiminnan jatkuvuuteen liittyvät vähimmäistasot. Vapaaehtoisten ja lakisääteisten suojaustoimien yhteyttä vahvistetaan Huoltovarmuusorganisaatiossa tehtävällä varautumisyhteistyöllä julkisen ja yksityisen sektorin kesken.

Suomen turvallisuusympäristön heikkeneminen ja modernin palveluyhteiskunnan verkottuneisuus ovat kuitenkin laajentaneet kriittiseen infrastruktuuriin kohdistuvaa uhkamaisemaa tavalla, joka tekee nykyiset rakenteelliset ja toiminnalliset suojaustoimet riittämättömiksi suhteessa ajankohtaiseen uhkamaisemaan.

Kriittisten infrastruktuurin suojaamiselle tulee määrittää vähimmäistasot ja tarpeen mukaan mahdolliset, vähimmäistasot ylittävät vaatimukset. Valtiollisesti kriittisille infrastruktuureille tulee asettaa erityinen varautumisvelvoite, jonka toteutuminen tulee todentaa säännöllisesti. Kaikkein kriittisimmille infrastruktuureille tulee toteuttaa suojaaminen julkisen vallan toimijan ja infrastruktuurin omistajan yhteistoimin. Suojaamisen tavoitteena tulee olla kriittisen infrastruktuurin toiminnan varmistaminen kaikissa tilanteissa ja koko laajaa uhkaspektriä vastaan.

Toimitusjohtaja
Janne Känkänen

Johtaja
Axel Hagelstam

Johtaja
Sauli Savisalo